

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Маргарита Христова Колева

Относно дисертационен труд на тема:

„Индивидуализация и диференциация на педагогическото взаимодействие в детската градина“, за придобиване на научната степен „доктор на науките“ от доц. д-р Розалина Пламенова Енгелс – Критидис, професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика), ФНОИ, катедра „Предучилищна и медийна педагогика“

- **Актуалност на проблематиката, изследвана в дисертационния труд - научни и научно-приложни ресурси**

Дисертационният труд на Розалина Пламенова Енгелс – Критидис е сериозен научен опит за нов прочит на проблематиката индивидуализация и диференциация на педагогическото взаимодействие в детската градина. Научният интерес и основанията на авторката за задълбочени изследвания по проблема са свързани както с разбирането ѝ за ролята на индивидуалните различия и потенциал на детето в процеса на неговото развитие, образование и социализация, така също и с необходимостта от пре моделиране на технологичния конструкт на педагогическото взаимодействие с детето на 21.век. Пре моделиране, което на практика да операционализира изконният проблем на педагогическата наука – индивидуализацията и нейното съвместяване с диференциацията на педагогическото взаимодействие, както и да се разкрият вариантите за приобщаващо образование на децата с различни възможности. В тези насоки е заложена актуалността на изследвания проблем, както и значимостта на дисертационния труд за областта на предучилищната педагогика. Още повече, че днес съществува научноизследователски дефицит от разработки по проблематиката с доказан теоретичен и практически ефект. Проблемът „индивидуализация“ и свързаният с него „диференциация“ почти е неглежиран в педагогическата практика, което естествено се отразява върху качеството на детските знания, умения и компетенции.

Актуалността на дисертационното изследване се потвърждава и от значимостта на двете основни тези, теоретично интерпретирани в разработката – тезата за същността и смисъла на идеята за индивидуализацията и диференциацията на педагогическото взаимодействие на основание личностния потенциал на уникалното дете и тезата за перманентното му обогатяване в условията на ученето чрез преживяване и личностно значим детски опит, на детските открития и насърчаване на детския откривателски дух, на ученето чрез правене и пр. Откроена е значимостта на целите за стимулиране на преживяванията на децата в прякото им единодействие с целите за преобразуване на опита им. Същности за педагогическата практика са акцентите върху ролята на индивидуализацията и диференциацията на педагогическото взаимодействие с децата за индивидуалния образователен напредък на всяко конкретно дете.

Актуалността на проблематиката е очертана и чрез ясно формулираните концептуални параметри на дисертационното изследване: цел, обект, предмет, водеща

изследователска хипотеза и пет подхипотези, критерии и показатели на изследването, изследователски методи, етапи на изследването, участници в изследването, очаквани резултати. Може да се констатира, че на всеки етап от дисертационната разработка на доц. д-р Розалина Енгелс - Критидис се продуцира актуалността на проблематиката – и в процеса на теоретичните търсения и в смисъла на изследователските процедури и техните приложни аспекти.

- **Параметри и информационни ресурси на дисертационния труд**

Дисертационният труд, представен за официална защита от доц. д-р Розалина Енгелс – Критидис е в обем от 312 стандартни страници, от които 16 страници библиография и 4 страници приложения. Информационните ресурси са подбрани целесъобразно, а компетентният и коректен анализ е добра теоретична база за обективно представяне на изследваната проблематика. В организационен план дисертационното изследване е проектирано и представено чрез увод, пет глави, заключение, изводи и препоръки, библиография, приложения, всички те съдържателно обвързани и подчинени на строгата логика на изследователските процедури. В текста са включени 14 таблици, 47 фигури и 56 снимки. Библиографията съдържа 140 заглавия на български език и 50 на английски език.

Като цялостна разработка трудът предлага добра съразмерност, свързаност и логика на научното изследване - всяка глава има своята визия, разкриваща основни акценти от разработвания проблем и обогатяваща програмната ориентация на изследването в неговите концептуални параметри. Респективно, трудът може да се приеме за авторски научно-изследователски продукт с конкретно обосновани тези и изводи с практико-приложна насоченост.

- **Постановка и съдържание на дисертационния труд:**

Дисертационният труд на доц. д-р Розалина Енгелс- Критидис е научна разработка с прецизна и научно защитена интерпретация на всяка от основните тези на авторката. Налага се изводът, че доц. Енгелс-Критидис притежава необходимите научно-теоретични и изследователски компетенции за композиране на цялостно научно-приложно изследване с ясна програмна ориентация, аналитична теоретична част и обоснована конструкция на изследователските процедури. Водещата идея на авторката, че „ключово за ефективната индивидуализация и диференциация на педагогическото взаимодействие е ученето чрез преживяване и личностно значим детски опит, при съблюдаване на благополучието и активното включване на детето“ в процеса на педагогическото взаимодействие е надлежно обоснована както в постановъчен план, така също и във всяка от частите на труда и много важно с предложения за практическа реализация.

В смисъла на поставената цел – доказване значимостта на индивидуализацията и диференциацията на педагогическото взаимодействие с децата, както и проучване и разработване на изследователски и образователни технологии за прилагането им на практика в детската градина са всички компоненти на изследователския процес. Приемам за научно обосновани и съответстващи на изследователските търсения на авторката изведените от нея обект, предмет, хипотези, изследователски задачи, организация и методика на изследването. **Намирам за нужно да се прецизират обекта и предмета на изследването.** Интересен е подходът на доц. д-р Енгелс-Критидис към композиране на научните предположения - конкретизирани по възраст и пол, по посока на предполагаеми корелации между образователния напредък, благополучието и степента на пълноценното участие на всяко дете в различните дейности, което по-същество детайлизира изследването към постигане на обективни и

доста интересни резултати. И като следствие - представеният концептуално-технологичен вариативно - динамичен Образователен Модел за индивидуализация и диференциация, фокусиран върху разширяване възможностите за образователен напредък на всяко дете. **Високо оценявам тази програмна ориентация и концептуализация на дисертационното изследване на доц. д-р Розалина Енгелс-Критидис. Видими са и заслужават внимание личната философия и научна ангажираност на авторката към проблема на дисертационния ѝ труд.**

Теоретичното проучване на доц. д-р Розалина Енгелс – Критидис е задълбочено, представени са различни гледни точки, съпоставени са мнения, оформен е субектен поглед на авторката и пр. и всичко това с необходимата отговорност и компетентност.

Констатиращото изследване е на основание богат инструментариум от методи, много добре организационно „разположен“ в параметрите на всеки от етапите или фазите му. Тази част от разработката заслужава особено внимание и висока оценка по отношение на прецизност на организация, качество на изпълнение, обхват на респонденти. Богатата база данни позволява многопластово и коректно анализиране на изследваните явления. Подходящи в случая са и ползваните за обработка и анализ статистически методи - корелационен анализ; t-критерий на Стюдънт за проверка на статистически хипотези; Хи-квадрат за установяване на взаимовръзки между нагласите на респондентите и тяхната възраст и позиция. В резултат авторката на дисертационния труд потвърждава надеждността на изследователските процедури и доказва верността на издигнатите хипотеза и подхипотези.

Като анализира и съотнася различни теоретични постановки и практики, коректно представя резултатите от изследователските си търсения и статистическата им обработка доц. д-р Розалина Енгелс – Критидис ясно дефинира характеристиките на концепцията си относно **вариативно-динамичния образователен Модел за индивидуализация и диференциация на взаимодействията в детската градина.** *„маркиращ неизчерпаеми (но все пак ограничени от актуалните потребности) алтернативни възможности за персонализиране на взаимодействието с всяко дете чрез адекватни синхронни или последователни образователни проекции, отчитащи конкретни индивидуални различия към даден времеви момент, при зачитане на особеностите и уважение към личността на всички останали деца в дадената група“*

Високо оценявам концептуалните параметри на Модела за индивидуализация и диференциация на взаимодействията в детската градина, както и възможностите за неговото операционализиране. Заслужават внимание аспекти като:

- Възможност за подгрупиране и прегрупиране на децата на основата на самостоятелни решения, самооценки, степен на трудност и интереси.
- Изискване за осигуряване на благоприятна среда и взаимодействия в детската група, осигуряващи плавни и естествени преходи между преднамерените педагогически ситуации и непреднамереното, иницирано от децата взаимодействие - преднамерена ситуация в игра и обратно ...
- Възможност за декомпозиране на по-глобалната цел на по-частни, като при някоя от групите деца - да се опрости, при други - усложни; при трети - да се обвърже тематично с интереси на дадени деца; при четвърти - да се съобрази с определени физически или психически ограничения и т.н.
- Индивидуализацията и диференциацията на педагогическото взаимодействие е преди всичко планирана дейност, разчетена върху познаване на детето, на неговите силни и слаби страни, на неговите възможности, потребности, интереси. Тя не е само форма на организация – тя е цялостен подход към взаимодействието с детето.
- Задължително познаване и съблюдаване развитието на индивидуалния

потенциал на всяко дете: ключова предпоставка за ефективна индивидуализация.

- Активно прилагане на ученето чрез преживяване и личностно значим детски опит, стимулиране на активността и откривателството от децата, на личната инициатива и детски избор и пр. умело „зададени“ от детския учител
- Утвърждаване уникалността на детската личност, зачитайки ценността и самочувствието на всички деца в детската група.
- Индивидуалните особености на всяко дете се ползват за изграждане на екипността в детската група и още много други.

Особено внимание и висока оценка заслужават предложените от авторката на дисертационния труд разработки за практическа работа на детския учител в занималнята – преднамерени и непреднамерени ситуации, игри, занимания по интереси, логически задачи, електронни технологии, пъзели и пр. Предлага се многообразен педагогически инструментариум за индивидуализация и диференциация, на педагогическото взаимодействие „маркиращ неизчерпаеми алтернативни възможности за персонализиране на взаимодействието с всяко дете“.

Относно приносите

Концептуалната ориентация на дисертационния труд, задълбоченото теоретично проучване, организацията и съдържанието на прецизните емпирични изследвания, резултатите от тях и тяхната интерпретация, значението и смисълът на предложеният Образователен модел на педагогически инструментариум за индивидуализация и диференциация на взаимодействията с детето в процеса на дейностните му изяви са основание да обобща, че представеният от доц. д-р Розалина Енгелс-Критидис дисертационен труд е разработка със значим принос за предучилищната педагогическа педагогическата теория и практика.

Подробното запознаване с дисертационния труд на доц. д-р Розалина Енгелс-Критидис ми дава основание да приема без забележка изведените теоретични, изследователски и практико-приложни приноси на разработката.

По проблематиката на дисертационния труд доц. д-р Розалина Енгелс-Критидис представя 12 публикации, част от които в съавторство.

Представеният автореферат е в обем от 52 страници. В структурен и съдържателен план отговаря на всички изисквания и обективно отразява съдържанието на дисертационния труд, както и запазва оригиналната номерация на таблиците и фигурите в нея.

На основание научната значимост на изследвания проблем на тема „Индивидуализация и диференциация на педагогическото взаимодействие в детската градина“, високото качество и задълбоченост на разработката, компетентни анализи, изводи и обобщения, както и съществените приноси с теоретичен, изследователски и практико-приложен характер **давам положителна оценка на представения труд и с убеденост предлагам на уважаемото научно жури да присъди на доц. д-р Розалина Енгелс-Критидис научната степен „доктор на науките“** в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

Автор на становището:

Проф. д-р Маргарита Колева